

1929 DÜNYA EKONOMİK BUNALIMI ÇERÇEVESİNDE YERLİ MALI VE TUTUM HAFTASI KUTLAMALARI*

Sevilay ÖZER**

ÖZET

Sanayi inkılabıyla birlikte ortaya çıkan hammadde ve pazar arayışı sonucunda 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Osmanlı Devleti, İngiltere başta olmak üzere birçok gelişmiş Avrupalı devletin açık pazarı haline gelmiştir. Bu süreci dış borçlanma ve beraberinde özellikle 1850 yılından itibaren verilmeye başlanılan demiryolu imtiyazları takip etmiştir. Lakin gelinen noktada yerli üreticinin Avrupa malları karşısında zor durumda kalması daha o günlerde yerli malı kullanımını artırma düşüncesinin sıklıkla dile getirilmesine neden olmuştur. Bu söylem iç ve dış ticarete Türk-Müslüman unsurun hakimiyetini sağlamaya çalışan İttihat ve Terakki'nin, II. Meşrutiyet sonrasında liberalizmden koparak, milli iktisat politikasını hayata geçirmesiyle daha da artmış, Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulamaya konulan birtakım kararlarla devam ettirilmeye çalışılmıştır. Ancak 1929 dünya ekonomik buhranı ile içine girilen zor süreçte, yerli malı ve tasarruf anlayışına karşı daha ciddi bir yaklaşım sergilenmek durumunda kalınmıştır. İlk iş olarak Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuş ve her yıl Aralık ayının 12 ile 19'u arasındaki yedi günün "*Yerli Malı ve Tutum Haftası*" olarak kutlanması kararlaştırılmıştır. Söz konusu kutlamalar; mekteplerden halkevlerine, camilerde okunan hutbelerden yerli malı satan müesseseler arasında yapılan vitrin yarışmalarına kadar pek çok farklı uygulamayı içine alacak şekilde yapılarak, hem halk nezdinde yerli malının hak ettiği itibarı kazanması sağlanmaya çalışılmış, hem de mali anlamda ülke ekonomisine destek olunmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yerli Malı, Tasarruf, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti

CELEBRATIONS OF DOMESTIC GOODS AND ECONOMY WEEK IN THE FRAME OF 1929 WORLD ECONOMIC CRISIS

ABSTRACT

As a result of the search for raw material and market which started with the Industrial Revolution, starting from the first half of 19th century, Ottoman Empire had become an open market for many

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, El-mek: sevilayozzer07@gmail.com

developed European countries including England. This process was followed by foreign borrowing and railway privilege that was especially started in 1850. However at that time, as the country's domestic producers had difficulties because of European goods, there emerged the thought of using domestic goods and this idea started to be put into words often. This discourse increased when Party of Union and Progress (*İttihat ve Terakki*), which attempted to ensure Turkish-Muslim dominance in domestic and foreign trade, separated from liberalism after the 2nd Constitutionalist Period and actualized the national economic policy and it was continued through some rulings in the first years of Republic. But during the difficult process started with the 1929 world economic crisis, a more serious approach towards the understanding of domestic goods and economy became compulsory. Firstly, National Economy and Saving Association was established and it was decided that each year, seven days between 12th and 19th of December should be celebrated as "Domestic Goods and Economy Week". These celebrations included many activities in various institutions such as schools, community centers, mosques –by telling the idea in sermons- and shops that sell domestic goods –by reflecting the idea in store windows. The aim of this process was to give domestic goods its deserved prestige in the eye of the public and financially support country economics.

Key Words: Domestic Good, Saving, National Economy and Saving Party

I.Giriş

19. yüzyılın başlarından itibaren Sanayi Devrimi'nin bir sonucu olarak Avrupa askeri ve iktisadi alanda büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Özellikle 1820'li yıllarda sanayi devrimini tamamlamış olan İngiltere, 1820 ile 1840 yılları arasında Latin Amerika'dan Çin'e kadar pek çok ülke ile serbest ticaret anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşmalar zincirine 1838 yılında imzalan Balta Limanı Ticaret Anlaşması ile Osmanlı Devleti de katılmıştır¹. Söz konusu anlaşmayla iç ve dış ticaretteki her türlü sınırlama kaldırılarak yabancı malların ülkeye girmesi sağlanmış bununla beraber Osmanlı hammaddelerinin dış ticarete açılması kolaylaştırılmıştır. Yine bu anlaşmayla yabancı tüccarlar iç gümrük vergilerinden muaf tutulmalarına rağmen yerli tüccarların bu vergileri ödemeye devam ettikleri görülmüştür. Osmanlı pazarının yabancıların denetimine geçmesiyle başlayan süreç Fransa ve diğer Avrupa ülkelerinin anlaşmayı imzalamasıyla devam etmiştir².

Bu gelişmeler karşısında Osmanlı aydınları duruma tepki göstermişlerdir. Örneğin Ziya Paşa bu türlü ticaret anlaşmalarının sağladığı imkânlar sonunda Avrupa mallarının memleketi nasıl istila ettiğini şöyle anlatmaktadır: "*Verilen müsaadeler üzerine Türkiye ticareti, Avrupa tüccarına öteki bölgelerden daha kârlı ve kolay gelmekle beraber, memleketin havası, suyu ve ucuzluğu hoşgörünüp; Avrupa fabrikalarından çıkan çürük eşyayı gemi gemi getirip altına tebdil ve birçok tüccar dahi familyalarıyla beraber evlerini İstanbul'a tahvil eylediler. Bizim halk dahi cicili bicili ucuz şeylere mâil olmakla, mesela arşını altmışparaya kırmızı allı basmayı gördüklerinde, Şam çitarisinin yüzüne bakmaz oldular. Uşak ve Gördes halıları, Selanik ve Bursa ehramları artık nazarımızda kaba görünüp Avrupalıların mazharı ihtiramı oldu. Biz ise onlara bedel çiçekli frenk*

¹ Şevket Pamuk, **Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 207

² Ertuğrul Acartürk-Ramazan Kılıç, "Osmanlı Devletinde Kapitülasyonların İktisadi ve Siyasi Perspektiften Analizi", **Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.29, S.2, 2011, s. 11.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

halılarını ve ottan mamül peşkirleri ucuz alâ zannederek aldık bu şeylerin iptidaî maddesi çürük ve kalpolarak az zamanda yıprandığından, sık sık yenilemeye mecbur olduk. Böylelikle ucuz olsun kâr edelim derken birkaç kat zararlı çıktık. Hükümet dahi mebzul tuttuğu müsaade ve imtiyazlarla bu hali desteklediğinden yerli sanayi yıkıldı. Tüccarımız iflâsa çıktı.”³

Namık Kemal ise daha III. Selim döneminde kurulan Nizam-ı Cedit adlı askeri birlikten itibaren her yeni açılan ocak için yeni kıyafetler düzenlenmesinin yerli sanayinin darbe almasında rolü olduğunu hatırlatarak ilerleme ve kalkınma adına fabrikaların kurulmasının zaruri olduğunu şöyle ifade etmiştir: “Bir fabrikamız yok. Mülkümüzde san’at ne ile ileri gider? Bir şirket te’sisine muvaffak olmadık. Ticaret böyle mi terakki bulur? Bir Müslüman Bankası mı var? Beynimizde servet nasıl vücuda gelir? İyice bilmeliyiz ki, biz hâlâ ecdadımız olan abalı kebeli Türklerin mevki gibi, ahlak gibi elimize geçen mirasları sayesinde yaşıyoruz. Osmanlı şanı, terakki fikri bunu mu iktifa eder?”⁴

Dönemin yazarlarından Lütfi Efendi Balta Limanı Anlaşması’yla yerli sanayinin içine düştüğü buhranı “Çalı süpürgesi, ağaç kaşık ve tahta taraklara kadar muhtaç olduğumuz eşyanın cümlesi yabancı memleketlerden gelip ve ucuzluğu cihetince revaç bulup servetimizi ecnebiler, sülük gibi çekmekte...” diyerek ortaya koymaya çalışmıştır⁵. Osmanlı pazarlarında yer alan yabancı ürünlere karşı başlayan tepki beraberinde yerli malı düşüncesinin daha yoğun olarak tartışılmasına olanak sağlamıştır.

Çalışmamızda öncelikle yerli malı düşüncesinin ortaya çıkışı ve gelişimine değinilmiş ardından 1929 yılında bütün dünyayı etkisi altına alan ekonomi buhranının ülkemiz üzerindeki olumsuz etkisini giderebilmek amacıyla uygulamaya konulan tedbirlerden biri olarak karşımıza çıkan yerli malı ve tutum haftası kutlamalarının içeriği ve önemine yer verilmiştir. Söz konusu kutlamaların detaylarına ulaşmak adına arşiv belgeleri ışığında dönemin basınında kapsamlı bir tarama yapılmış dolayısıyla kutlamalara dair var olan bilgilerin desteklenmesi ve zenginleştirilmesi amaçlanmıştır.

II. Yerli Malı Düşüncesi’nin Gelişimi

1838 yılındaki ticaret anlaşmasını, 1850’lerden sonra yabancıların demiryolları alanındaki yatırımları takip etmiştir. Bunlara alınan dış borçlar da eklenince yabancı sermayenin Osmanlı toplum yapısı üzerindeki etki alanı hayli genişlemiştir⁶. İşte bu ortamda 20. yüzyılın başında millî iktisat kavramı, ekonomi modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha 19. yüzyıl sonlarında Ahmet Mithat, Musa Akyiğitzade tarafından dile getirilen millî iktisat yaklaşımı, sonrasında Ziya Gökalp, Yusuf Akçura gibi yazarlar tarafından yayılmaya çalışılmıştır. İktisadiyat Mecmuası, Türk Yurdu, İktisâdiyye gibi dergilerde söz konusu düşünce sıklıkla işlenmiştir. Liberal iktisadi yaklaşımın Osmanlı Devleti için uygun bir model olmadığını söyleyen Yusuf Akçura Müslüman-Türk unsurun iktisadi alanda egemen güç olması gerektiğine dikkat çekmiştir⁷. İttihat ve Terakki’nin önde gelen ideoloğu olan Ziya Gökalp ise iç kaynaklara dayalı, dış müdahalelere kapalı olarak hem tarım hem de sanayi alanında kalkınmayı başarmış olan Almanya örneğinden oldukça etkilenmiştir. Bir ülkenin şeref ve düşkünlüğünün ithalat ve ihracatı ölçüsünde anlaşılabileceğini dile getiren Abdurrahman Vefik Paşa da Almanların bu noktada kendi vatandaşları için hazırladığı on maddelik vasiyetinin önemine işaret etmiştir⁸.

³ Adnan Giz, “Yerli Malı Sloganında Gelişme”, *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, Yıl.6, S.70, 15 Aralık 1971, s.7.

⁴ Abdurrahman Siler, “İzmir İktisat Kongresi ve Türkiye’de Yerli Malı Anlayışı Üzerine”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.72, Haziran 1991, s. 131-132.

⁵ Alptekin Müderrisoğlu, *Kurtuluş Savaşı’nın Mali Kaynakları*, 1974, s. 65.

⁶ Şevket Pamuk, *Yüz Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, İstanbul 2003, s. 291.

⁷ Turgay Akkuş, “Bir İktisadi Siyasa Projesi Millî İktisat ve Bursa”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VII/16-17, 2008 (Bahar-Güz), s. 121-122.

⁸ Abdurrahman Vefik Sayın, *Tekâlif-i Kavaidi*, Ankara 1999, s.666. Vasiyete göre;

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

1908’de II. Meşrutiyet’in ilan edilmesi sonrasında karşılaşılan siyasal ve iktisadi sorunlar İttihatçıların liberalizmden kopmasına sebep olmuştur. Bunun nedeni meşrutiyet sonrasındaki liberal ortamda yabancı sermaye ve gayri müslüm unsur karşısında rekabet edemeyen geleneksel Müslüman-Türk esnafın çöküşüdür. Bu dönemde ortaya çıkan siyasal gelişmelerin etkisiyle ulusçuluğu benimseyen İttihat ve Terakki o güne kadar yabancı tüccarın elinde olan iç ticareti artık Müslüman-Türk esnafa devretmiştir yani artık “*Millî İktisat*” dönemi başlamıştır⁹. I. Dünya Savaşı ile kapitülasyonlar tek taraflı olarak kaldırılmış, Düyûn-u Umûmiyye’nin faaliyetleri askıya alınmış, yabancı sermayeli şirketlerin ayrıcalıklarına son verilmiş ve 23 Mart 1916’da ise yeni gümrük tarifeleri kabul edilmiştir. Böylece Osmanlı ticaret burjuvazisi içindeki gayri müslüm unsurun gücü kırılarak iç ve dış ticarete Türk ve Müslüman unsurun hakimiyeti sağlanmaya çalışılmıştır¹⁰. Bir başka deyişle savaş yıllarında devletçi bir ekonomi politikası benimsenmiştir¹¹. Ancak savaş yıllarının zorlu koşullarında bir yanda temel besin maddelerinde çekilen sıkıntı diğer tarafta savaşın olağanüstü giderlerini karşılamak için basılan karşılıksız paralar enflasyonu hızla artırmıştır¹². Zaten oldukça güç şartlar altında sürdürülen yaşam koşullarına Mondros Ateşkes Antlaşması ile işgal edilme sürecinin de eklenmesiyle Anadolu halkı çok sıkıntılı günler geçirmiştir. Ekonomik gücü tükenmiş, üretken nüfusu azalmış, yerleşim alanları zarar görmüştür. Edinilen tecrübelerden hareketle bu ortamda Cumhuriyet Türkiye’si ilk iş olarak ihtiyaçlarını karşılayacak maddelerin çoğunu yetiştirmeye yönelmiştir. İzmir İktisat Kongresi’nde alınan kararlar da bu düşünce ile örtüşmektedir.

İzmir İktisat Kongresi Lozan Konferansı’nın ara devresinde 17 Şubat 1923’te toplanmıştır. Bu kongrede yeni Türkiye Devleti’nin izleyeceği ekonomik politikanın tam bağımsız olması gerektiği vurgulandıktan sonra ekonominin ulusal bir çizgi izleyeceği açıklık kazanmıştır. Bununla birlikte yabancı sermaye karşıtı olunmadığı da hatırlatılmıştır. Kongrede kabul edilen “*Misak-ı İktisadi*”nin yerli malı ve tasarrufu kapsayan maddeleri şöyledir:

(Mad.4) Türk halkı, sarfettiği eşyayı mümkün mertebe kendi yetiştirir. Çok çalışır: vakitte, servette ve idhalâtta israftan kaçar. Millî istihsalini temin için icabında geceli gündüzlü çalışmak şiarıdır.

1-En küçük masraflarında bile vatandaşlarının ve vatanının menâfiini asla nazardan gaib etme.

2-Bir ecnebi memleket mahsûlat ve mamûlâtından velev ki iki paralık bir şey satın alırsan vatanının servetinden o mikdar tenkîs etmiş olduğunu unutma.

3-Paran daima Alman işçilerine ve pazarlarına müfid olmalıdır.

4-Ecnebi makinelerini ve ecnebi âlât ve edavâtını isti’mâl ederek Alman dârüssinâ’asını, Alman hânesini, Alman toprağını şâibedâr etme.

5-Sofranın üzerinde ecnebi etlerini, ecnebi yağlarını bulundurma. Bunlar hem Almanya’da hayvan yetiştirenleri, hem de sıhhatini rahnedâr eder. Çünkü Almanya zabita-i sıhhiyesi tarafından muayene edilmiş değildir.

6-Alman kalemi ile Alman kağıdı üzerine yazı yaz. Yazıyı da Alman sünger kağıdıyla kurut.

7-Ancak Alman kumaşlarıyla telebbüs et ve Alman serpuşlarını başına giy.

8-Yalnız Alman unu, Alman meyveleri, Alman birası Alman kuvvetini hâsıl eder.

9-Almanya’nın arpa kahvesinden hoşlanıyorsan Almanya müstemlekelerinden gelen kahveyi isti’mal et. Eğer sen ve senin gibiler çikolatayı seviyorsanız dikkat ediniz çikolatanız katıyyen Alman meta’ı olsun.

10-Ecnebilerin lafları, ilanları seni asla bu nesâyihî ma’küleden çevirmesin. Kanâ’at et. Abdurahman Siler, **agm.**, s. 129-139.

⁹ Zafer Toprak, **İttihat-Terakki ve Devletçilik**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995, s.165-166. Bu dönemde yerli malı kullanmanın önemine yönelik yazılardan örnekler için bkz. Hocasade Abdurahman, “Yerli Malına Rağbet Cümlemize Vacibtir”, **İslam Dünyası**, C.1, S.13, 15 Ağustos 1329 (28 Ağustos 1913), s. 199-203. “Yerli Malı Kullanalım”, **Kadınlar Dünyası**, C.1, S.126, 11 Kanunusani 1329 (24 Ocak 1914), s. 126.

¹⁰ Turgay Akkuş, **age.**, s. 123-124.

¹¹ Zafer Toprak, **Millî İktisat-Millî Burjuvazi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995, s. 153.

¹² Zafer Toprak, **İttihat-Terakki ve Devletçilik**, s. 164-165.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

(Mad.5) Türkiye halkı, servet itibariyle bir altın hazinesi üzerinde oturduğuna vakıftır. Ormanları evladı gibi sever, bunun için ağaç bayramları yapar; yeniden orman yetiştirir. Madenlerini kendi millî istihsali için işletir ve servetlerini herkesten fazla tanımağa çalışır.

(Mad.6) Hırsızlık, yalancılık, riya tembellik büyük düşmanımız; taassubdan uzak dindarâne bir salâbet herşeyde esasımızdır. Her zaman yenilikleri severek alırız. Türkiye halkı mukaddesâtına, topraklarına, şahıslarına ve mallarına karşı yapılan düşman fesat ve propagandalarından nefret eder ve daima bunlarla mücadeleli bir vazife bilir.

(Mad.9) Türk, dinine, milliyetine, toprağına, hayatına ve müessesâtına düşman olmayan milletlere daima dosttur; ecebi sermayesine aleyhtar değildir. Ancak kendi yurdunda kendi lisanına ve kanununa uymayan müesseselerle münasebetde bulunmaz. Türk ilim ve san'at yeniliklerini nerede olursa olsun, doğrudan doğruya alır ve her türlü münasebetde fazla mutavassıt istemez¹³.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren yerli mamüllere öncelik verilmesi yönünde çalışmaların başlatıldığı da görülmektedir. İlk etapta çok kapsamlı olmasa da 9 Aralık 1925 tarihinde kabul edilen "Yerli Kumaştan Elbise Giyilmesine Dair Kanunu" bunun en güzel örneğini oluşturmaktadır. Aksaray milletvekili Besim Atalay kanunun müzakeresi esnasında yerli malının önemini şöyle ortaya koymuştur:

"Arkadaşlar! Türkiye'de yaşayan her Türk, günde altmış para fazla Avrupa metağına vermiş olsa, senede seksen yedi milyon lira eder. Bu para ihmal edilmeyecek bir kemmiyettir. Memleketin irfanına mı sarfedilmez, sıhhatine mi sarfedilmez, nesine sarfedilmez? Hemen hepimiz - affediniz - pek lâkaydane Avrupa emtiasına, Avrupa'nın her şeyine dökülmüşüz. Elimizden geldiği kadar sarf ve istihlâk ediyoruz. Bunun neticesi ne olmuştur? Memlekette müstahsil sınıf, bilhassa dul kadınlar eskiden beri memlekette sanayi ile, şununla bununla geçinenler, acınacak bir fakru sefaletle maruz kalmışlardır. Size Maraş'ı işihad ederim. Vaktiyle beşyüz dükkândan ibaret ipek tezgâhı dükkânlarından bugün beş dükkân kalmamıştır. Size Gediz'i işha'd ediyorum. Taşların arasına sıkışmış olan o güzel yeşil memleketin ahalisi ve kadınları açtırlar, çıplaktırlar. Arkadaşlar! Bor'u size işhad ediyorum. Bunların eşyası ta Halep'e kadar giderken bugün onlar açtır."¹⁴

Söz konusu kanunun birinci maddesi ise şöyledir: "Büyük Millet Meclisi azaları ile ordu, donanma, polis ve jandarma erkân, ümera, zabitan ve efradı, darülfünun ve mekâtip, müderris ve muallimleri darülfünun ve bilumum leyli mektep talebeleri belediye reisleri meclisi umumi azaları ve bunlardan maada muvazenei umumiye ve hususiyeden maaş alan sair memurin ve müstahdemini hükümet veya belediyelerle müşterek veyahut hükümetten ikramiye ve muaveneti nakdiye ve maliyeye mazhar olan şirket ve müesseseler memurin ve müstahdemini yerli mamulâtından elbise ve ayakkabı giymeye mecburdurlar."¹⁵

Bu kanuna müteakiben emekli yüzbaşı Naim Bey'in girişimi ile 1926 yılının başında İzmir'de "Yerli Mamulâtı Müstehlikler Cemiyeti" kurulmuştur. Cemiyet bir taraftan yerli malının halk nezdinde itibar kazanmasını sağlamak adına, gerek gazetelerde gerekse de okul kitaplarında yazılar yayınlanmasını sağlamaya çalışmış diğer taraftan da yurdun değişik yerlerinde yerli mallarını koruma örgütlerinin kurulmasını sağlamıştır. Bu cemiyeti 1929 yılında İstanbul'da kurulan "Yerli Mallarını Koruma Cemiyeti" izlemiştir. Yükseköğretimin tüm öğretmen ve

¹³ Şaduman Halıcı, **Yeni Türkiye Devleti'nin Yapılanmasında Mahmut Esat Bozkurt**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2004, s. 233-237.

¹⁴ **TBMM ZC.**, D.II, C.20, İ. III, 21. İçtima (9.12.1341), s. 64-65.

¹⁵ **TBMM ZC.**, D.II, C.20, İ. III, 21. İçtima (9.12.1341), s. 78-79.

öğrencileri bu cemiyetin tabii üyesi sayılmıştır. Daha sonra bu iki cemiyet daha ciddi bir yapılanma olarak ortaya çıkan *Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin* bünyesinde birleştirilmiştir¹⁶.

III. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı

1929 Dünya ekonomik bunalımı New York borsasındaki hisse senetleri fiyatlarındaki düşüşle başlamış, bu düşüşü iflaslar takip etmiştir. Bunun üzerine ABD dışarıya verdiği krediyi de durdurunca bunalım kısa zamanda ABD'den hızla tüm dünyaya sıçramıştır¹⁷. Bunalım Türkiye'de tarımsal ürün fiyatlarındaki hızlı düşüşle kendini göstermiştir. İzmir İş Bankası'ndan Münir Evren, içinde bulunulan durumu şöyle özetlemiştir: *"Vaziyeti daha iyi canlandırmak için memleketimizi nazarı dikkate alalım. Biz harice ihraç edilmek üzere tütün, afyon, incir ve üzüm gibi birçok mahsulat yetiştiririz. Bu mahsuller 1930-1931 senesinde pazar bulamayınca fiatları birden bire düştü. Çünkü gümrüklerin yüksekliği malların ihracına mani oluyordu. Bu maniyayı izale eden beyne-l-milel istikrazlar da durmuştu. Bu ihracat emtiası istihsal eden müstahsilin bu fiatlardaki sukut üzerine iştira kuvveti sıfıra indi. Diğer yerli sanayi imal ettiği ürünlerine müşteri bulamadı. İş hacmi azaldı. Hükümet masraflarını karşılamak için vergileri artırdı. Yaşayış seviyesi tenezzül etti."*¹⁸

Şevket Bilgin Yeni Asır gazetesindeki yazısında ülkenin ekonomik duruma ilişkin görüşlerini aktarmıştır: *"İlk arturma ve yerli malı haftasına başlandığı günlerde memleketin ekonomik durumu bambaşka idi. Tecim denkleşmemizde iç yarası gibi duran koskaca bir açık vardı. Dünyayı korkunç bir kasırğa gibi sarsmaya başlayan buhranın bizi yere sermesinden korkulabilirdi. Yerli malı olarak saydığımız şeylerin çoğu toprak ürünlerinden münhasırdı. Hatta toprak ürünleri bile memleketi doyuramıyordu. Ekmeğimizi dışardan getirdiğimiz unlarla karşılıyorduk. Sözün kısası, gerçek deyimiyle tarım memleketi olmadığımız gibi endüstriye de bir hayal tepesi olarak bakıyorduk. Milletın bankalardaki mevduatı bugünkü yekunlardan çok uzaktaydı. Ulusal paramızın istikrarı ise henüz sağlanmamış bulunuyordu."*¹⁹ Yunus Nadi o günleri *"Paramız tıpkı bir dağ yamacından yuvarlanan çığ gibi adama şaşkınlık veren bir hızla düşmeğe başlamıştı."* diyerek ifade etmiştir²⁰.

Türkiye'de liberal bir ekonomi modelinin benimsendiği dönemde dünya ekonomik buhranın etkilerinin bu denli hissedilmesi, Türk parasının değer kaybetmesi ve yanı sıra tarım ürünleri fiyatlarındaki düşüş, liberal politikalara olan güvenin sarsılmasına yol açmıştır²¹. Bu vaziyet karşısında Türkiye korumacı bir yaklaşımla dış ticareti denetleme politikasını uygulamaya başlamış ardından 1932 yılı itibarıyla devletçi ekonomi modelini yürürlüğe sokmuştur.²²

IV. Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin Kuruluşu

Millî Tasarruf Cemiyeti devletin himayeci tutumunun bir sonucu olarak 1929 yılı Aralık ayında TBMM Reisi Kazım Özalp başkanlığında, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in himayesi altında kurulmuştur. Cemiyetin merkez yönetim kurulu; Trabzon Milletvekili Hasan (Saka), Erzincan Milletvekili Saffet (Arıkan), Sinop Milletvekili Yusuf Kemal (Tengirşek), İzmir Milletvekili Rahmi (Köken), yine İzmir Milletvekili Celal (Bayar), Siirt Milletvekili Mahmut (Soydan), Kırklareli Milletvekili Dr. Fuat (Umay), Kocaeli Milletvekili Reşit Saffet (Atabinen), Ziraat Bankası Genel Müdürü Şükrü ve Emlak Bankası Genel Müdürü Hakkı Saffet beylerden

¹⁶ Doğan Duman, "Yerli Malı Haftaları", **Tarih ve Toplum**, C.19, S. 111, Mart 1993, s. 144.

¹⁷ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Yayınevi, Ankara 2000, s. 38-39.

¹⁸ Münir Evren, "Planlı İktisat ve Bizim Planımız", **Yeni Asır**, 12 Kanunuevvel 1934.

¹⁹ Şevket Bilgin, "Bir Haftanın Millete Yüklediği Ödevler", **Yeni Asır**, 13 Kanunuevvel 1935.

²⁰ Yunus Nadi, "Ulusal Artırma Yedigünü", **İktisat ve Tasarruf**, Şubat 1935, s. 10.

²¹ Korkut Boratav, **Türkiye'de Devletçilik**, İmge Yayınevi, Ankara 2006, s.143.

²² Korkut Boratav, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002**, İmge Yayınevi, Ankara 2004, s.64-65.

oluşmuştur²³. İzmir Milletvekili Rahmi Köken cemiyete genel sekreter olarak, Vedat Nedim Tör de müşavir müdür olarak atanmıştır²⁴. Millî Tasarruf Cemiyeti'nin kuruluş amacı nizamnamede şöyle belirtilmiştir:

- Halkı israfla mücadeleye, hesaplı, tutumlu yaşamaya ve tasarrufa alıştırmak
- Yerli mallarımızı tanıtmak, sevdirmek ve kullanırmak
- Yerli malların miktarını çoğaltmaya, cinslerini metanet, zerafet, nefaset ve sair evsafi itibarıyla yabancı mümasil mallar derecesine getirmeye ve fiyatlarını ucuzlatmaya çalışmak
- Yerli mallarımızın sürümünü artırmak suretiyle milletin iyi yaşamasını temin etmek²⁵.

Aralık ayının 12'si ile 19'u arasındaki yedi gün 1929 yılından itibaren yerli malı ve tasarruf yedi günü olarak anılmıştır. Bu süre zarfında Türkiye'nin her yerinde kutlamalar yapılmıştır²⁶. Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti idare heyeti azasından Kocaeli Milletvekili Reşit Bey, cemiyetin İstanbul şube teşkilatını oluşturmak üzere 20 Aralık 1929 günü İstanbul'a gelmiştir. Reşit Saffet Bey cemiyetin amacını şöyle açıklamıştır: "*Maksadımız memlekete yalnız Türk malı almaya mecbur etmek değil, aynı zamanda Türk mallarının miktarını artırmak, cinslerini daha ziyade iyileştirmek ve fiyatlarını mümkün mertebe ucuzlatmaktır. Bunlardan başka, halkın ihtiyacına kafi gelecek kadar yerli mamulât olmasına çalışmak bunun için lazım gelen iktisadi teşekküllerin vücut bulmasına yardım etmek, istihlak kooperatifleri ve millî mamulata mahsus büyük satış mağazaları açılmasını temin eylemek arzusundayız.*"²⁷

Ebuzziya Zade Zaman gazetesindeki köşesinde yazdığı yazıda; "*Avupa'nın en ileri gitmiş uluslarının en büyük güçlerinden birini tutum ve artırmanın oluşturduğunu söyleyerek örnek olarak da Fransa'yı göstermiştir. Fransızların büyük savaştan evvel tasarruf sandıklarında biriktirdikleri paranın tutarı 30 milyar frangı bulmakta idi. Bu 30 milyar frank altın hesabı ile olduğu için bugünkü para ile 150 milyar eder. Bu yekunda büyük bankalarda büyük zenginlerin koydukları senetler yoktur. Fransızlar, bu para biriktirme adetleri yüzündendir ki, eskiden beri bütün diğer uluslara ödünç para verirler ve bununla siyasi güçlerini de artırırlandı.*" diyerek Avrupa ülkelerinin tasarrufa yönelik hassasiyetlerine dikkat çekmiştir. Türklerin bu konunun önemini anlamakta biraz geç kaldığını söyleyen Ebuzziya Zade para artırmak için öncelikle para kazanmanın lazım olduğunu, bunun için de ticaret etmek, sanayide ilerlemiş olmak gerektiğinin önemine değinmiştir²⁸.

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin kuruluş amacı da bir taraftan fertler arasında tasarruf ve iktisat fikirlerinin geliştirilmesini mümkün mertebe temin etmek diğer taraftan da bütün vasıtalarla memlekette sınaî hayatı tesis etmektir. İsmet İnönü 13 Aralık 1930 tarihinde TBMM'de yapmış olduğu konuşmada iktisadi mücadelede lazım olan en önemli şeyin millî sermaye olduğunu belirttikten sonra tasarrufun öneminden şöyle bahsetmiştir: "*Her ailenin mütevazı varidatından artırarak bir köşeye vazedeceği meblağlarla, asıl esas olan millî sermayelerimiz kendi kendine*

²³ **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000**, (Yay. Kurulu: Hasan Ersel ve diğerleri), C.1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s.133.

²⁴ İlhan Tekeli-Selim İlkin, **1929 Dünya Buharında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları**, Bilge Kültür Sanat Yayını, İstanbul 2009, s. 93.

²⁵ **Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Nizamnamesi**, İ. Ş. Matbaası, 1929, s.3-4. Ayrıca bkz. Mahmut Soydan, "Sözden İşe", Milliyet, 22 Kânunuevvel 1929. "Millî Tasarruf Cemiyeti Şubesi Teşekkül Etti", **Milliyet**, 24 Kânunuevvel 1929. **Ayın Tarihi**, C.23, S.69, Birincikanun 1929, Devlet Matbaası, İstanbul, s. 5319.

²⁶ "Yerli Malı", **İktisat ve Tasarruf**, Nisan 1935, s. 7.

²⁷ "Tasarruf Cemiyeti Şehrimizde Teşkilat Yapıyor", **Milliyet**, 21 Kanunuevvel 1929.

²⁸ Ebuzziya Zade, "Tutum ve Artırım Haftası", **Zaman**, 14 Kanunuevvel 1934.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

teşekkül edecektir. Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti halkı, bilhassa büyük sermayelerin küçük tasarruflarla teşekkül ettiği hususunu tenvir etmekle mükelleftir."²⁹

Cemiyete gösterilen ilgi oldukça memnunluk verici bir boyuta ulaşmıştır. Zira çok kısa bir süre içinde ülkeye yayılmış, illerde ve ilçelerde 273 şube açılmıştır. Cemiyet faaliyetlerini millî tasarruflardan millî sermayenin nasıl birikebileceğini öğretmek ve yine millete, millî iktisat ve millî teşkilatlanmanın gerekliliği konusunda yayın ve propaganda faaliyetleri yapmak üzerinde yoğunlaştırmıştır. Bu çalışmalarında sanayi sergisi, sanayi kongresi ve ziraat kongreleri düzenlenmiştir³⁰. Cemiyet yaptığı çalışmalar neticesinde çok sayıda tebrik telgrafi almıştır³¹. Millî sanayi sergisinin açılması için gerek vilayetler gerekse ticaret odaları tarafından ilgililer nezdinde propaganda yapılması ve teşvikte bulunulması için vekillikçe tamimler hazırlanarak gönderilmiştir³². Dönemin yazarlarından Kadri Kemal 1935 yılında Ankara'daki sanayi sergisi hakkındaki düşüncelerini şöyle aktarmıştır: "*Türk sergicilik ve propaganda tarihinde hususi bir ehemmiyetle karşılanmaya ve alâka gösterilmeye değer bulunan bu salonun içerisinde gördüğümüz tablolar, grafikler, resimler, izahlar ve nihayet söyleyen ve anlatan tarih sayfaları önünde ayrı ayrı durarak istedikleri alâka ile onları tetkik ettiğimiz vakittir ki, bu salonun ihtiva ettiği değerlere haklı ehemmiyetlerini vermiş bulunuyoruz.*"³³ Sanayi sergisinin yanı sıra Sıhhiye Vekaleti tarafından sağlık sergisi, Ziraat Vekaleti tarafından da ziraat sergisi düzenlenmiştir³⁴. Basında büyük kentlerde açılan bu sergilere geniş yer ayrılmıştır³⁵. Yerli malı sergileri on yıl boyunca devam etmiştir. Onuncu sergiden sonra yapılmasına gerek görülmemiştir çünkü artık halkın yerli mallarına ilişkin yeterli bilgisi olmuş ve yanı sıra yerli malları artık pazardaki yerini de sağlamlaştırmıştır³⁶.

Bütün ihtiyaç alanlarında özellikle yiyecek ürünler, giyecek malların tamamen içeriden temini meselesi büyük ilgi ve alaka ile karşılanmıştır. 1929 yılında eldeki istatistikler doğrultusunda memleketteki yiyecek gıdalar ithalatının kıymetinin bir sene zarfında 39 milyon lirayı aştığı, bunların bir kısmının ülkemizde üretilmesi yolu ile temininin mümkün olduğu, diğerlerinin şeker müstesna olmak üzere ithalatı lüzumsuz ve israf mahiyetinde olan ürünler olduğu anlaşılmıştır. 2.780.000 liralık meyve ve sebze, 4 milyon liralık hububat, 1.381.537 liralık balık ve konserveler, 4 milyon 537.000 liralık kahve, 506.847 liralık çikolata, 1.826.000 liralık çay, 5000 liralık turşu, 474.615 liralık ispirotolu eşya ve 3.550.000 liralık nebati yağ ithalatının, israf aleyhtarlığı ile kısa zaman zarfında yarıya ineceği tahmin edilmiştir. Bu devrede uzmanlar gıda ithalatı yerine millî ürünlerin her tarafta revaç bulması ile 30 milyon liralık paranın memleketimizde kalacağını dile getirmişlerdir³⁷.

H. Ocakoğlu Yeni Asır gazetesindeki yazısında yerli malının önemini şöyle ifade etmiştir: "*Acunda ençok varlıklı sayılan uluslar bile paralarının dışa çıkmasına engel olmak için elden gelen her düzene başvurmaktan uzak kalmıyorlar. Yerli malı kullanmak parayı korumak acunda yaşayan ulusların hepsi için yurt borcu sayılıyor. Bu böyle olunca Türkiye'nin de bu düşünce*

²⁹ Mehmet Zeki, *Türkiye Teracimi Ahval Ansiklopedisi*, C.III, İstanbul 1930-1932, s.763-764. Konuşmanın tamamı için bkz. *Aydın Tarihi*, C.23-24, S. 79-81, Ankara 1930, s. 6835-6838.

³⁰ İlhan Tekeli-Selim İlkin, *age.*, s. 96-98.

³¹ Örnek için bkz. *BCA*, Dosya No: 1. Büro, Fon Kodu:490.1, Yer No: 237.491.4.

³² *Aydın Tarihi*, C.23, Birincikanun 1929, Devlet Matbaası, İstanbul, s.5697.

³³ Kadri Kemal, "Lozan'dan Önce ve Lozan'dan Sonraki Türkiye", *İktisat ve Tasarruf*, Mayıs 1935, s. 2

³⁴ "Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu'nun Kongresi", *İktisat ve Tasarruf*, Yıl.4, Haziran 1935, s. 4

³⁵ Mustafa Taylan, "Yerli Malı Haftaları ve Yerli Sanayi", *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, Yıl.6, S.70, 15 Aralık 1971, s. 11.

³⁶ *Yerli Malı*, İstanbul Millî Sanayi Birliği Neşriyatından, İstanbul 1938, s. 5

³⁷ "Yiyeceğe Ait Mevattan 30 Milyon Lira Tasarruf Edebiliriz", *Milliyet*, 19 Kanunuevvel 1929.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

dışında kalamayacağı bayıktır. [açıktır] Yerli Malı kullanmak ülküsü ilk hızını İzmir’de aldı. Genel sıkıntı genişleyince bu ülkü yurdun dört bucağına kök saldı.”³⁸

Yerli Malı ve Tutum Haftası kutlamaları uygulanan ekonomi politikası paralelinde özellikle II. Dünya Savaşı’nın sonuna değin çok yönlü bir şekilde kutlanmaya çalışılmıştır. 1929 yılında başlayan kutlamalar savaş yıllarında da aynı hassasiyetle devam ettirilmiştir. Çünkü II. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla yarı seferber bir ortama geçilmiş ve yaklaşık bir milyona yakın Türk gencinin üretici konumdan tüketici konuma geçmesi bütçeyi korkunç bir açıklıkla karşı karşıya bırakmıştır. İşte bu ortamda tasarrufun önemi bir kat daha artmıştır³⁹. Başbakan Şükrü Saraçoğlu 12 Aralık 1943 tarihinde Ankara Halkevi’nde yapmış olduğu konuşmada savaş yılları için bu haftanın önemine şöyle işaret etmiştir:

“Derler ki, istihlak istihsalı, istihsal de istihlaki tahrik eder. Bu doğrudur. Fakat buna rağmen ben her Türk çocuğundan hergün ortalama bir kuruşluk fazla mal istihsal etmesini ve bir kuruşluk noksan mal istihlak etmesini isteyeceğim. Bu düşüncenin doğru veya mümkün olup olmadığı münakaşasını bir tarafa bırakalım. Bunu yalnız tatbik etmeye çalışalım. Şayet muvaffak olursak yılda 140 milyon liralık bir varlık yığını ile memleketimizi kuvvetlendirmiş oluruz. Onun için sizlerden bilhassa rica ediyorum. Bu harp yıllarında istihsalimizi çoğaltmak ve istihlakimizi azaltmak için çok dikkatli olalım.”⁴⁰

II. Dünya Savaşı’nın sayılan olumsuz yönleri karşısında yerli sanayiye olan güvenin artması açısından olumlu bir katkısı olmuştur. Hazım Atıf Kuyucak konuyla ilgili görüşlerini şöyle aktarmıştır: “Harpten evvel çocuk sayılan birçok sanayi şubelerimiz harp içinde memleketin birçok ihtiyaçlarını tatmin edecek istihsalı sağlamak suretiyle reşid olma yolunu tuttuklarını göstermiştir. Harpten sonra ise kendilerinden rüşdün ve gençliğin meyvelerini beklemek yerinde olacaktır.”⁴¹

V. Yerli Malı ve Tutum Haftası Kutlamaları

Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti’nin öncülüğünde 1929 yılından itibaren yerli malı ve tutum haftası kutlamaları başlatılmıştır⁴². Kutlamalar Türkiye’nin genelinde Cumhuriyet Halk Partisi’nin desteği⁴³ Halkevleri’nin iştirakiyle⁴⁴ özellikle 1930’lu yıllarda oldukça canlı bir şekilde yapılmıştır. Söz konusu yıllarda kutlamaların nasıl yapıldığına bakacak olursak ;

1-Yerli mallarına gösterilen rağbetin azami hadde çıkarılması, ihtiyaçların asgari hadde indirilmesi ve bunun da mümkün olduğu kadar yerli mallarından temininin sağlanması için memleketin her tarafına tamim gönderilmiştir⁴⁵.

2-Halkın toplandığı kahvehane, sinema gibi yerlere merkezden gönderilen levhalar asılmıştır.

³⁸ H. Ocağolu, “Ulusal Ekonomi”, **Yeni Asır**, 12 Kanunuevvel 1934.

³⁹ **BCA**, Dosya No: A6, Fon Kodu:30.1.0, Yer No: 11.63.10. Başbakan Saraçoğlu savaş yıllarındaki iktisadi faaliyetlere 15. Tasarruf ve Yerli Malı Haftası’nı açış konuşmasında detaylı olarak yer vermiştir. Bkz. **BCA**, Dosya No: A6, Fon Kodu:30.1.0, Yer No: 11.63.9.

⁴⁰ **BCA**, Dosya No: A6, Fon Kodu:30.1.0, Yer No: 11.63.4. Vedat Nedim Tör de Ankara’da toplanan lise müdürleri kongresinde yerli malı hakkında yaptığı konuşmada “Tasarruf terbiyesi kadar mühim bir millet ve maarif işi de yerli malı terbiyesidir. Biliyorsunuz ki, paramızın düşmesinin başlıca sebebi ticaret bilançomuzdaki açıktır. Bu açığı kapatmak lazımdır. Bu açık, bir taraftan ihracatı artırarak ve kıymetlendirerek, diğer taraftan da ithalatı, bilhassa memleketimizde yapılan malların ithalatını azaltarak kapatılabilir. Bir üçüncü çıkar yol yoktur.” Vedat Nedim Tör, “Muallimlere”, **İktisat ve Tasarruf**, Birincikanun 1931, s. 13.

⁴¹ Hazım Atıf Kuyucak, “Harp Sonrası Yerli Malı Davası”, **Karınca Kooperatif Dosyası**, Yıl.12, S.109, Ocak 1946, s. 4.

⁴² Yerli malı ve tutum haftasının ülkenin değişik illerindeki kutlamaları için bkz. “Ulusal Ekonomi ve Artırma Yedi Günü Heyecanlı Kutlandı”, **Yeni Asır**, 16 Kanunuevvel 1934.

⁴³ **BCA**, Fon Kodu:490.1, Yer No: 3.11.9, **BCA**, Fon Kodu:490.1, Yer No: 4.19.23.

⁴⁴ **BCA**, Fon Kodu:490.1, Yer No: 3.15.1.

⁴⁵ **BCA**, Fon Kodu:30.10, Yer No: 166.154.1, “Yerli Mala Rağbet Artıyor”, **Milliyet**, 10 Kanunuevvel 1929.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

3-Hafta süresince parti hatipler heyeti tarafından bir program dahilinde semt semt halkın toplu bulunacağı uygun yerlerde konferanslar verilmiştir⁴⁶. Bunlara ek olarak daha geniş kitlelere ulaşabilmek adına radyoda programlar düzenlenmiştir. Örneğin 1934 yılında İstanbul radyosunda ilk konferansı Vali Muhiddin Üstündağ, diğer günlerde ise Doktor Muhlis Ethem, Mediha Muzaffer, Rıza Halis, Meki Sait, Meliha Avni Sözen ve Aliye Esat vermiştir⁴⁷.

4-Okullarda yazı yarışmaları yapılarak, ekonomi ve yerli malı konusunda müsamereler tertip edilmiştir⁴⁸. Müsamerelere okulların dışında halkevleri programında da yer verilmiştir⁴⁹. Ayrıca okullarda öğrenci ve ailelerine tutumlu olmak hakkında konferanslar verilmiştir. Öğrenciler yerli malı hakkında vecizeler yazılı levhalarla kendi mintikalarını dolaşmışlardır. Yatılı okullara bu hafta süresince memleketimizde bol miktarda yetişen üzüm, incir, fındık dağıtılmıştır⁵⁰.

5-Yerli malı ve tasarruf propagandası sadece ilk ve orta öğretimle sınırlı kalmamış, millet mekteplerinde de benzer çalışmalar yapılmıştır. Öyle ki mektep öğretmenlerinden yeri geldikçe tasarruf ve yerli malına rağbet etmenin önemi hakkında telkinlerde bulunmaları istenmiştir⁵¹.

6-Yerli malı marşı ve notası Müstahkem Mevki müzikasına bütün mekteplere ve musiki evlerine dağıtılmıştır.

7-Camilerde tasarrufla ilgili hutbelerin okunmasının yanı sıra vaizlerin halka ulusal ekonomiden, yerli malından bahsetmesi, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın müftülüklerine yaptığı tebliğle sağlanmıştır⁵².

8-“*Yemekte, içmekte, giyinmekte, süslenmekte daima Yerli Malı Kullan*” sloganıyla önemi vurgulanan yerli malının halk nezdinde yaygınlık kazanması açısından özellikle milletvekilleri, büyük ustalar ve sanatkarlar gibi insanların bu hususta halka örnek olması istenmiştir⁵³.

9-Giyim ve kuşamda yerli kumaşların tercih edilmesine dikkat çekilmiştir⁵⁴. TBMM Reisi Kazım Paşa yeni kurulan Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'ne girenlerin hem yerli malı kullanmaya hem de kullandırmaya çalışacaklarını dile getirmiştir. Zaruriyet halleri dışında yabancı malı alanların kayıtlarının cemiyetten silineceğini belirtmiştir. Hatta Atatürk'ün elbiselerini yerli malından yaptırdığı gibi köşkteki bütün eşyaların yerli malı olmasını buyurduğunu söylemiştir. Atatürk'ün bu konuya ne derece önem verdiği bahisle amaca hizmet edecek olan Millî İktisat Cemiyeti teşkilatı için memleketin her tarafına tebliğat gönderildiğini ifade etmiştir⁵⁵.

10-Maliye, satılacak her türlü eşyanın satıcı tarafından müşterinin göreceği şekilde malın yerli yahut yabancı olduğunu bildirir etiketler konması için bir layıha hazırlamıştır⁵⁶.

⁴⁶ 1935 yılı yerli malı ve tutum haftasına yönelik olarak yapılan konuşmalardan örnekler için bkz. “Artırma ve Yerli Mal Yedigünü”, **İktisat ve Tasarruf**, Sonkanun 1935, s. 1-12. 1935 yılında konferans verenler arasında Sümerbank Genel Direktörü Nurullah Esat Sümer de bulunmaktadır. “İkinci Gün de Çok Canlı ve Hararetlî Geçti”, **Zaman**, 14 Birincikanun 1935. Ayrıca bkz. “Tasarruf Haftası Bitiyor”, **Tan**, 18 Aralık 1935.

⁴⁷ “Tutum ve Yerli Malı Haftası”, **Zaman**, 11 Kanunuevvel 1934.

⁴⁸ Beşinci yerli malı haftası için Maarif Bakanlığı'ndan gelen talimat için bkz. “Ökonomi Haftası”, Yeni Asır, 10 Kanunuevvel 1934, “Ulusal Ekonomi Haftası Yarın Başlayacaktır”, Yeni Asır, 11 Kanunuevvel 1934.

⁴⁹ “Tasarruf Haftası”, **Zaman**, 7 Kanunuevvel 1934. “Tasarruf Haftasının Cazibesi”, **Son Posta**, 16 Kanunuevvel 1930.

⁵⁰ “Tutum ve Yerli Malı Haftası”, **Zaman**, 11 Kanunuevvel 1934.

⁵¹ Doğan Duman, “1930’larda Ekonomideki Korumacılık Politikasının Okullardaki Yansımaları”, **Toplumsal Tarih**, C.7, S.40, Nisan 1997, s. 22.

⁵² **BCA**, Fon Kodu:51, Yer No: 4.36.9. “Ulusal Ekonomi ve Yerli Malı Haftası”, **Yeni Asır**, 8 Kanunuevvel 1935.

⁵³ “Vatandaş, Yerli Malı Kullan”, **Vakit**, 10 Kanunuevvel 1929.

⁵⁴ “Yerli Kumaş Giyelim”, **Vakit**, 18 Kanunuevvel 1929.

⁵⁵ “Millî İktisat Cemiyeti Şehrimizde de Teşkilata Başlıyor”, **Milliyet**, 21 Kanunuevvel 1929.

⁵⁶ “Yerli Malı Kanun Çıkıyor” **Vakit**, 19 Kanunuevvel 1929.

11-Yerli malı haftasında yerli malı satan bütün müesseseler vitrinlerini süsleyerek, hafta süresince tenzilatlı satış yapma kararı almıştır. Bu bağlamda Sümerbank'ın tutum haftası süresince ürünlerinde %10 indirimine gittiği görülmüştür⁵⁷.

12-Yerli malı mamulatiyle vitrinlerini en iyi süsleyen ticari müesseseler arasında vitrin müsabakaları yapılmıştır⁵⁸. Örneğin 1934 yılında İstanbul'da yapılmış olan vitrin müsabakasına 35 müessese katılmıştır. Bu vitrinler 22 kişilik bir jüri tarafından gezilerek tetkik edildikten sonra birinci ve ikinci seçilmiş, birinciliği kazanan vitrin için altın madalya ikinci ve üçüncülüğü kazanan vitrinler için de diploma verilmiştir⁵⁹.

13-Yine bu hafta münasebetiyle tayyarelerle havada tasarruf vecizeleri yazılarak, yazıların gündüz duman, geceleyin de alev şeklinde görülmesi sağlanmıştır⁶⁰. Ayrıca tasarruf haftası dolayısıyla tayyareden büyük şehirlerde örneğin İstanbul'da; Beyazıt, Taksim, Doğançılar, Kadıköy, Kuşdili meydanları üzerinden ekonomi ve tutum haftası vecizeleri ve hediyeli kartlar atılmıştır. Bu kartları Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'ne götürünlere yemiş verilmiştir⁶¹.

14-Bunlardan başka yerli malı kapsamında doktorların yerli ilaç yazması teşvik edilmiş ancak doktorların buna çok itibar etmedikleri noktasındaki şikayetini Etibba Odası [Tabipler Odası] ikinci reisi Nizameddin Bey şöyle dile getirmiştir: “Sıhhiye Vekaleti tarafından ithali menedilen müstahzarat listesini gerek vekalet ve gerek cemiyetimiz doktorlara bildirmişti. Maalesef birçok hekimlerimiz halâ bu memnu müstahzeratı mütemadiyen reçetelerine yazıyorlar. Üçüncü Tıp Kongresi tarafından yerli ilaçların takdir edilmesi alâkadarlara teşvik tesiri yapmışsa da bu takdir fiilen gösterilmemiştir. Son yaptığımız tetkikat neticesinde hekimlerimizin yazdıkları ilaçlar arasında Avrupa müstahzeratı yüzde doksan beş nisbetinde olduğu anlaşılmıştır. Buna hiçbir sebep olmadığı için doktorlarımızın esasen memnu olan müstahzeratı artık reçetelerine yazmaktan vazgeçmelerini istiyoruz”. Bu bağlamda hükümet ve belediye hastanelerinde yerli ilaçların tercih edilmesi için bir tamim gönderilmiştir. Himaye-i Etfal ve Hilal-i Ahmer'de de yerli ilaçların tercih edildiği belirtilmiştir⁶².

15-Hatta bu dönemde yerli malına olan rağbetin artmasından dolayı Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti yerli malı yapan ve satanların isimlerini ve adreslerini içeren kataloglar düzenlemek için çalışma başlatmıştır⁶³.

16-Yerli malı ve tutum haftasında bankalar kumbara alıcılarıyla dolup boşalmıştır. Kumbara sahipleri arasında yarışma bile düzenlenmiştir⁶⁴. İş Bankası tarafından çıkarılan tasarruf kumbaraları çok rağbet görmüştür. 19 Aralık 1929 tarihine kadar dağıtılan kumbara miktarı 15000'i geçmiştir⁶⁵. Öyle ki İş Bankası Umum Müdürü Celal Bayar tasarruf haftası nedeniyle bankada bir kutlama programı hazırlatmış, bu kutlama programına anneler ve öğretmenler davet edilmiştir. Burada annelerden ve öğretmenlerden evlatlarına tasarrufun önemine ilişkin gereken eğitimi vermeleri istenmiştir. Programda İş Bankası ailesinin nasıl tasarrufa başladığı anlatılarak, bütün memurların on para bile artırsa onu kumbarada biriktirmelerinin önemine dair örnekler anlatılmıştır⁶⁶.

⁵⁷ “Tasarruf Haftası Dün Başladı”, **Zaman**, 13 Kanunuevvel 1934.

⁵⁸ **BCA**, Fon Kodu:51, Yer No: 4.36.9.

⁵⁹ “Tasarruf Haftası Dün Başladı”, **Zaman**, 13 Kanunuevvel 1934.

⁶⁰ “Tasarruf Haftası Dün Başladı”, **Zaman**, 13 Kanunuevvel 1934.

⁶¹ “Dün de Bütün Memlekette Hararetili Tezahurat Yapıldı”, **Zaman**, 15 Kanunuevvel, 1934.

⁶² “Yerli Müstahzeratı Kullanmalıyız”, **Milliyet**, 24 Kanunuevvel 1929.

⁶³ **Ayın Tarihi**, C.23, Birincikanun 1929, Devlet Matbaası, İstanbul, s. 5696.

⁶⁴ “Tasarruf Haftası”, **Zaman**, 14 Kanunuevvel 1934.

⁶⁵ “Tasarruf Kutularına Rağbet Çok”, **Milliyet**, 19 Kanunuevvel 1929.

⁶⁶ “Tasarruf Günü”, **Milliyet**, 23 Kanunuevvel 1929.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

17-Yerli malı ve tutum haftası münasebetiyle evlerde, kahvelerde üzüm, incir yenilmiştir⁶⁷. Hatta ikramiyeli yemiş yarışması bile düzenlenmiştir. Yarışmaya katılarak bir kilo yemiş alanlara kuponlar verilmiştir. Müsabakayı kazananlara 300 kadar çeşitli yerli malı eşya dağıtılmıştır⁶⁸.

18-İktisadi seferberlikte kahveciler cemiyeti de kahvelerde ıhlamur bulundurmak ve bunu kahve müdavimlerine hatırlatacak reklamlar yapmak suretiyle kahve ve çay sarfiyatının mümkün mertebe azaltılmasını uygun görmüştür⁶⁹. Berberler cemiyeti ise azasına yaptığı tamimle yerli kolonya, krem, pudra kullanılmasını tavsiye etmiştir. Diğer taraftan balıkçılar cemiyeti bakkalların hariçten gelen tuzlu balıklar yerine yerli balıkları satmasını temine çalışmıştır⁷⁰.

19-İstanbul vilayeti daimi encümeninin 22 Kanunuevvel 1929'da yaptığı toplantı sonucunda mekteplerin kiremitlerinin de Heyet-i Vekile kararı gereğince yerli malından alınmasına karar verilmiştir⁷¹.

20-Yerli sanayi mamulâtından %25'den fazla yün içeren dokuma, deri, pamuk ipliği ve yün ipliklerine "Yerli Malı" ibaresinin konulması 30 Haziran 1940 tarihli İcra Vekilleri Heyeti'nce kabul edilmiştir⁷².

21-Bu dönemde millî mahsulat ve mamulâtın sürümünü temin etmek maksadıyla İcra Vekilleri Heyeti'nin 25 Ağustos 1929 tarihli kararı ile 30 bin lira sermayeli İzmir Yerli Malları Kooperatif Şirketi kurulmuştur⁷³.

22-Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti tasarrufa ait gramofon plakları hazırlatarak bu plakların kahve gibi umumi müesseselerde çalınmasını sağlamıştır⁷⁴.

23-Gazetelerde yerli malı ve tasarrufa ilişkin vatandaşa "İki kazanıp bir yiyeceksin, kaba biçimsiz pahalı da olsa Türk malını arayacaksın, yiyeceğine hiçbir yabancı zerre karıştırmayacaksın, lüks inci boncuğa para vermeyeceksin." gibi tavsiyelerde bulunulmuştur. Bu tavsiyeler verilirken tüccar da unutulmamış: "Türkiye'de yapılabilen veya çıkan hiçbir şeyi Avrupa'ya ısmarlamayacaksın, temiz mal satacaksın, rağbet çoğaldıkça fiyatları da çoğaltmayacaksın, ucuz almayı ucuz satmayı iyisini satmayı bileceksin." gibi çok sayıda vecizeye yer verilmiştir⁷⁵.

VI. Sonuç

1929 Dünya iktisadi buhranı bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'nin ekonomisi üzerinde de büyük etki yaratmıştır. Bununla birlikte Lozan'da kabul edilen Ticaret Antlaşması'na göre Türkiye'nin yeni gümrük düzenine geçişinin 6 Ağustos 1929 tarihi itibarıyla mümkün olacağından önceden bilinmesi yıl içerisinde, gümrük tarifelerinin yükseleceği endişesiyle aşırı ithalat yapılmasına neden olmuş bunun sonucu olarak da tarımsal ürünlerin fiyatlarındaki düşüşle başlayan süreç, Türk parasının değer kaybetmesiyle devam etmiş ve iktisadi depresyon kısa süre içerisinde kendini her alanda göstermiştir⁷⁶. Kazançlarının bir bölümünü ülke dışına aktaran gayri müslim tüccarların da Türk parasının değer kaybetmesi ve cari açığın büyümesinde etkisi olduğu

⁶⁷ "Tasarruf Haftası", **Zaman**, 7 Kanunuevvel 1934. "Tasarruf Haftasının Cazibesi", **Son Posta**, 16 Kanunuevvel 1930.

⁶⁸ "Tasarruf Haftası", **Zaman**, 7 Kanunuevvel 1934. "Tasarruf Haftasının Cazibesi", **Son Posta**, 16 Kanunuevvel 1930.

⁶⁹ "Millî Tasarruf Cemiyeti Şubesi Bugün Teşkil Edecek", **Milliyet**, 23 Kanunuevvel 1929.

⁷⁰ "Yerli Malı", **Akşam**, 19 Kanunuevvel 1929.

⁷¹ "Mekteplerin Kiremitleri de Yerli Olacaktır", **Milliyet**, 23 Kanunuevvel 1929.

⁷² **BCA**, Sayı: 138392, Fon Kodu:30.18.1.2, Yer No: 91.63.19.

⁷³ **BCA**, Sayı: 8292, Dosya No: 179-29, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 5.42.20.

⁷⁴ "Tasarruf Haftası", **Akşam**, 11 Kanunuevvel 1931.

⁷⁵ "Türk'ün Vazifesi" **Milliyet**, 23 Kanunuevvel 1929.

⁷⁶ İlhan Tekeli-Selim İlkin, **age.**, s. 67-73.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

hatırlatılmalıdır⁷⁷. Krizin ülkedeki etkisini minimum düzeye indirmek amacıyla korumacı bir yaklaşım sergilenerek devletçi ekonomi modeli uygulamaya konulmuştur.

Bu dönemde Türkiye'nin dış ticaret politikasının başlıca temel prensipleri; malımızı alanın malını almak, memlekette üretimi milli ihtiyaçları karşılayan malların ithalini önlemek, ihtiyaca kısmen kâfi gelen malları ihtiyaç grubunda değerlendirmek, memleket dahilinde çıkmayan lüzumlu malların ithalini serbest bırakmak şeklinde özetlenebilir⁷⁸. Yeni gümrük tarifeleri belirlenirken de bu esaslar çerçevesinde hareket edilmiş yerli üretimi olan mallardan azami resim alınması temel ilke olarak benimsenmiştir. Bunun altında yatan gerçek neden hem devlete mali anlamda kaynak sağlamak hem de yerli üretimin teşvik edilmek istenmesidir⁷⁹.

Bu süreçte iç pazarda dış ticaretin payını azaltarak yerli sanayinin payını artırmak bir zorunluluk olarak görülmüştür⁸⁰. Keza bu politika sadece Türkiye'de değil buhrandan yara alan birçok ülkede uygulanmış, hükümetler ekonomik ve toplumsal yaşama müdahale ederek hem var olan mal stoklarını eritmek hem de yerli mallarını yabancı mallar karşısında korumak için çeşitli önlemler almışlardır⁸¹.

Aynı anlayış doğrultusunda Türkiye'de, yerli malı kullanımını teşvik etmek ve tasarruf alışkanlığı kazandırmak amacıyla Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuş ve her yıl Aralık ayının 12'si ile 19'u arasındaki yedi günün yerli malı ve tutum haftası olarak kutlanması kararlaştırılmıştır. 1930'lu yıllarda yerli malı ve tutum haftası kutlamaları oldukça coşkulu bir şekilde bir nevi bayram havası içinde geçmiştir. Hafta boyunca okullarda, halkevlerinde radyolarda yerli malı ve tasarruf konulu konferanslar düzenlenmiş, gazete sayfalarında konuya oldukça geniş yer verilmiştir. Kutlamalar evlerden sokaklara taşınmış vitrin ve yemiş yarışmaları gibi aktivitelerle halkın dikkati çekilmek istenmiştir.

1926-1935 yılları arasında ülkenin ithalat ve ihracat dengesi aşağıdaki verilerle net olarak ortaya konmuştur⁸²:

<u>Sene</u>	<u>İthalat</u>	<u>İhracat</u>	<u>Muvazene</u>	
1926	234.699.735	186.422.755	48.276.980	-
1927	211.398.184	158.420.998	52.977.186	-
1928	233.531.775	173.537.489	49.994.286	-
1929	256.296.379	155.214.071	101.082.308	-
1930	147.550.516	151.454.371	3.903.855	+
1931	126.659.613	127.274.807	615.194	+
1932	85.983.723	101.301.355	15.317.632	+
1933	74.675.881	96.161.855	21.485.974	+
1934	86.789.908	92.149.094	5.359.186	+
1935	88.823.480	95.861.137	7.037.657	+

⁷⁷ Tezel, Yahya, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)**, Yurt Yayınları, Ankara 1982, s.155.

⁷⁸ Sait Emin Özbek, *age.*, s.101.

⁷⁹ İlhan Tekeli-Selim İlkin, *age.*, s. 76.

⁸⁰ Bilsay Kuruç, Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi Büyük Devletler ve Türkiye, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011, s. 423.

⁸¹ Doğan Duman, "Yerli Malı Haftaları", s. 143. İktisadi buhranın diğer ülkelerdeki etkisi hakkında geniş bilgi için bkz. "Cihan İktisadiyatı", **Akşam**, 14 Kanunusani 1931. "Malî ve İktisadî Tedbirler", **Akşam**, 16 Teşvinsani 1931.

⁸² Sait Emin Özbek, *age.*, s.171.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Görüldüğü üzere 1930 yılı ve sonrasında ithalat ve ihracat miktarlarındaki denge eksiden artışa geçmiştir. İthalat miktarındaki belirgin düşüş aslında yerli ürün tüketiminin arttığı hususundaki görüşleri destekler durumdadır. Ancak bu sonuçlar ile yerli malı kullanımı ve tasarruf alışkanlığının artırılması arasında birebir ilişkilendirme yapmak çok doğru olmayacaktır. Zira yapılan kutlamalara her ne kadar halk yoğun ilgi göstermiş ise de bu verilerin elde edilmesinde, hükümetin gümrük tarifelerinde yaptığı değişikliğe ek olarak mevduatı koruma kanunu, bankalar kanunu, Türk parasının kıymetini koruma kanunu gibi kanunlarla söz konusu politikayı desteklemesinin rolü çok büyük olmuştur⁸³.

Alınan tedbirler sonucu bankalardaki tasarruf miktarının da yıldan yıla arttığı görülmüştür. İktisat Bakanı Celal Bayar 1934 yılında yerli malı ve tutum haftası münasebetiyle yaptığı konuşmada “Gördüm ki 1923 de üç milyondan ibaret olan milli tasarruf hesaplarının yekunu 1933 sonrası 73 milyona çıkmıştır. Bence memleketin bankalarımızda biriken parası sadece bundan ibaret değildir. Cari hesaplara bilhassa küçük cari hesaplara göz gezdirmek lazımdır. Bu takdirde 1933 sonundaki kredi hacmini genişleten genel mevduat tutarı 191 milyondan üstündür.” diyerek tasarruf miktarındaki artışa işaret etmiştir⁸⁴. Ancak II. Dünya Savaşı’nın sonunda dış etkenlerin de etkisiyle devletçiliğin tasfiye edilmesi yerli malı ve tutum haftası kutlamalarının da canlılığını yitirmesine yol açmıştır.

KAYNAKÇA

I. Resmi Yayınlar

- BCA, Dosya No: 1. Büro, Fon Kodu:490.1, Yer No: 237.491.4.
 BCA, Dosya No: A6, Fon Kodu:30.1.0, Yer No: 11.63.10.
 BCA, Dosya No: A6, Fon Kodu:30.1.0, Yer No: 11.63.4.
 BCA, Dosya No: A6, Fon Kodu:30.1.0, Yer No: 11.63.9.
 BCA, Fon Kodu:490.1, Yer No: 3.11.9,
 BCA, Fon Kodu:490.1, Yer No: 4.19.23.
 BCA, Fon Kodu:490.1, Yer No: 3.15.1.
 BCA, Fon Kodu:490.1, Yer No: 4.21.31
 BCA, Fon Kodu:490.1, Yer No: 14.76.2
 BCA., Fon Kodu: 490.1, Yer No: 1453.23.1.
 BCA, Fon Kodu:51, Yer No: 4.36.9.
 BCA, Fon Kodu:30.10, Yer No: 166.154.1
 BCA, Sayı: 138392, Fon Kodu:30.18.1.2, Yer No: 91.63.19.
 BCA, Sayı: 8292, Dosya No: 179-29 Fon Kodu:30.18.1.2, Yer No: 5.42.20.
 TBMM ZC., D.II, C.20, İ. III, 21. İçtima (9.12.1341).

⁸³ Sait Emin Özbek, *Tasarruf ve Ekonomi İliminde Yeri*, Ankara 1936, s. 108. Bu kitabın Başbakanlık Cumhuriyet arşivinde bulunduğu yer için bkz. BCA., Fon Kodu: 490.1, Yer No: 1453.23.1.

⁸⁴ “Ekonomi Bakanı Dün Akşam Radyoda Bir Söylev Verdi”, *Zaman*, 14 Kanunuevvel 1934.

Ayın Tarihi, C. 23- 24.

II. Gazeteler

Akşam (1929,1931)

Milliyet (1929)

Son Posta (1930)

Tan (1935)

Vakit (1929)

Yeni Asır (1934,1935)

Zaman (1934)

III. Kitap ve Makaleler

ACARTÜRK Ertuğrul-Ramazan Kılıç, “Osmanlı Devletinde Kapitülasyonların İktisadi ve Siyasi Perspektiften Analizi”, **Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.29, S.2, 2011, s. 1-21.

AKKUŞ Turgay, “Bir İktisadi Siyasa Projesi Millî İktisat ve Bursa”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, VII/16-17, 2008 (Bahar-Güz), s. 119-141.

“Artırma ve Yerli Mal Yedigünü”, **İktisat ve Tasarruf**, Sonkanun 1935, s. 1-12.

BORATAV Korkut, **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002**, İmge Yayınevi, Ankara 2004, s.64-65.

BORATAV Korkut, **Türkiye’de Devletçilik**, İmge Yayınevi, Ankara 2006, s.143.

Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000, (Yay. Kurulu: Hasan Ersel ve diğerleri), C.1, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003.

DUMAN Doğan, “1930’larda Ekonomideki Korumacılık Politikasının Okullardaki Yansımaları”, **Toplumsal Tarih**, C.7, S.40, Nisan 1997, s. 19-22.

DUMAN Doğan, “Yerli Malı Haftaları”, **Tarih ve Toplum**, C.19, S. 111, Mart 1993, s. 143-147.

GİZ Adnan, “Yerli Malı Sloganında Gelişme”, **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, Yıl.6, S.70, 15 Aralık 1971, s.7-8.

HALICI Şaduman, **Yeni Türkiye Devleti’nin Yapılanmasında Mahmut Esat Bozkurt**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2004.

Hocazade Abdurahman, “Yerli Malına Rağbet Cümlemize Vacibtir”, **İslam Dünyası**, C.1, S.13, 15 Ağustos 1329 (28 Ağustos 1913), s. 199-203.

Kadri Kemal, “Lozan’dan Önce ve Lozan’dan Sonraki Türkiye”, **İktisat ve Tasarruf**, Mayıs 1935, s. 2-5.

KURUÇ, Bilsay, **Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi Büyük Devletler ve Türkiye**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011.

KUYUCAK Hazım Atıf, “Harp Sonrası Yerli Malı Davası”, **Karınca Kooperatif Dosyası**, Yıl.12, S.109, Ocak 1946, s. 4.

Mehmet Zeki, **Türkiye Teracimi Ahval Ansiklopedisi**, C.III, İstanbul 1930-1932, s.763-764.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

- Millî İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Nizamnamesi**, İ.Ş. Matbaası, 1929, s.3-4.
- MÜDERRİSOĞLU Alptekin, **Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları**, 1974.
- ÖZBEK Sait Emin, **Tasarruf ve Ekonomi İlminde Yeri**, Ankara 1936.
- PAMUK Şevket, **Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- PAMUK Şevket, **Yüz Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, İstanbul 2003.
- SANDER Oral, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Yayınevi, Ankara 2000.
- SAYIN Abdurahman Vefik, **Tekâlif-i Kavaidi**, Ankara 1999, s.666.
- SİLER Abdurahman, "İzmir İktisat Kongresi ve Türkiye'de Yerli Malı Anlayışı Üzerine", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, S.72, Haziran 1991, s. 129-139.
- TAYLAN Mustafa, "Yerli Malı Haftaları ve Yerli Sanayi", **İstanbul Sanayi Odası Dergisi**, Yıl.6, S.70, 15 Aralık 1971, s. 11.
- TEKELİ İlhan-Selim İlkin, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Arayışları**, Bilge Kültür Sanat Yayını, İstanbul 2009. **Politika**
- TEZEL Yahya, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)**, Yurt Yayınları, Ankara 1982.
- TOPRAK Zafer, **İttihat-Terakki ve Devletçilik**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995.
- TOPRAK Zafer, **Millî İktisat-Millî Burjuvazi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995.
- TÖR Vedat Nedim, "Muallimlere", **İktisat ve Tasarruf**, *Birincikanun 1931*, s. 12- 13.
- "Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu'nun Kongresi", **İktisat ve Tasarruf**, Yıl.4, Haziran 1935, s. 2-5.
- Yerli Malı**, İstanbul Millî Sanayi Birliği Neşriyatından, İstanbul 1938.
- "Yerli Malı", **İktisat ve Tasarruf**, Nisan 1935, s. 7-8.
- "Yerli Malı Kullanalım", **Kadınlar Dünyası**, C.1, S.126, 11 Kanunusani 1329 (24 Ocak 1914), s. 126.
- Yunus Nadi, "Ulusal Artırma Yedigünü", **İktisat ve Tasarruf**, Şubat 1935, s. 10-11.

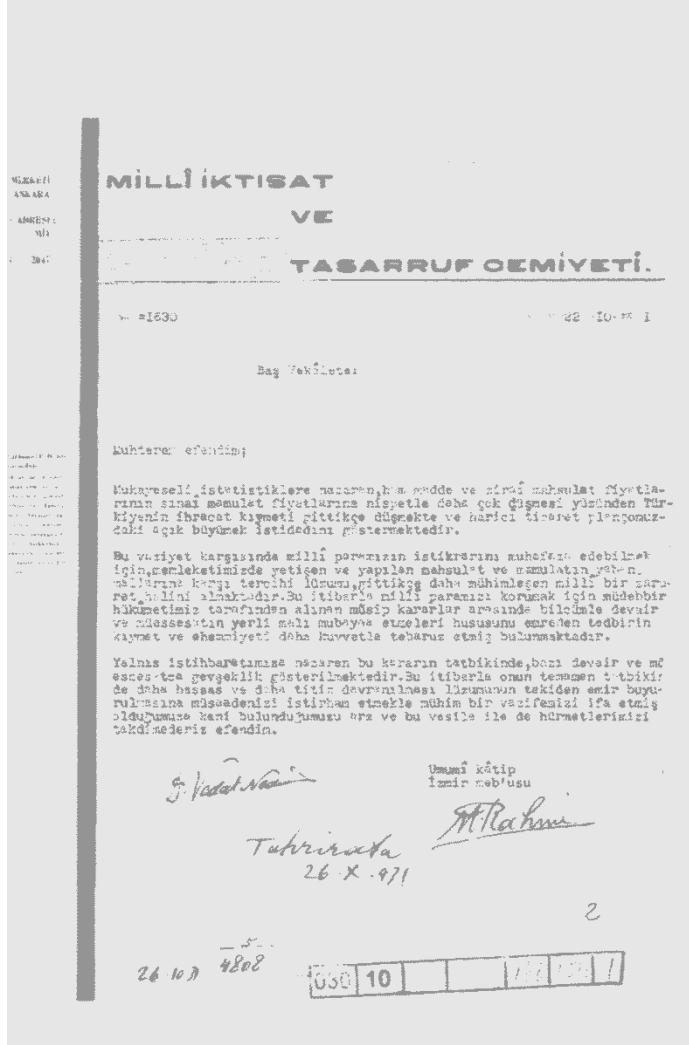
Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

EKLER

EK-1⁸⁵

⁸⁵ BCA., Fon Kodu:30.10, Yer No: 166.154.1

EK-2⁸⁶

CÜMHURİYET HALK PARTİSİ
GENEL SEKRETERLİĞİ

S Ü R E T

CÜMHURİYET HALK PARTİSİ GENEL SEKRETERLİĞİNE

12/Birincikânun/1939 da Başvekil tarafından bir nutukla başlayacak olan (Onuncu tasarruf ve yerli malı haftası) münasebetiyle geçen yıllarda olduğu gibi, bu yıl da Partimizden yardım dileyorum.

1 — Parti teşkilâtının şube idare kurumlarımızın çalışmalarını himayeleri altına almalarını temin etmek.

2 — Hafta içinde yapılan mahalli propagandaların tatbikine nezaret etmek,

3 — Bu hafta aynı zamanda üzüm, incir, fındık, Ayıntap fıstığı, elma, portakal, Malatya kayısı gibi yurdumuzda yetişen yağ ve kuru yemişler haftasıdır. Bu hafta bütün kahvelerde kahve ve çay yerine bu yemişlerin bulundurulmasını temin için parti idare kurumlarının mahalli kahveci esnaf kurumlarına lazım gelen direktiflerin verilmesi,

4 — Bu hafta yurd basımında ülkelerimiz etrafında neşriyat yapılmasının temini,

Kurumumuz daima Yüksek Partimiz ve hükümetimizden kuvvet alarak hedefe doğru adım adım ilerlemektedir.

Yukarıda arzettiğimiz dileklerimiz gösterdiğiniz yüksek alâka sayesinde çalışmamızın onuncu yılına daha büyük hızla gireceğimize emin bulunarak derin saygılarımızı sunarız.

Genel Başkan Balıkesir Mebusu
E. Üstü

Aşağı gibidir.
10. XI, 1939

490	01	.		4	21	31
-----	----	---	--	---	----	----

2

⁸⁶ BCA, Fon Kodu:490.1, Yer No: 4.21.31.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

Ek-3⁸⁷

(siret) DEVLET ARŞİVİ
CUMHURİYETİ

BİRİNCİ TASARRUF HAFTASI PROGRAMI 4/12
Adana için

Yeni faaliyetleri:
Türk şünl ve yeni adana gazeteleri ile ticaret odası mecmuasının hafta içinde neşriyatta bulunarak , algi,yerli mali yemege,yerli mali gaymege ve tasarrufa teçvik etmek ,

Söz faaliyetleri:
Halkevi tarafından gösterilecek hatipler yerli mali istihlaki ve tasarruf mevzulari üzerinde halkin kalabalik olduğu yerlerde aydiş edceklerdir.

Resim faaliyetleri :
Merkezden gelen resimleri , dövisleri kalabalik yerlerde asmak , gçon seneden kalma propağanda filmini alsaray sinemasında perde aralarında halka göstermek .

Serhi faaliyetleri :
Manifaturacı , tuhafiyeci , itriyatci mağasalarında vitrin müsabalaları tertip edilecek , birinci gelenlere madalya ve takirname verilecektir.
Eski istasyon semtinde C.H.F. idğeme ocağı binasında yerli mallar serhi açılacak , serhi 12-birincikünun-934.çarşamba günü sabah saat(9)da açılacak ve 19/12/934. çarşamba günü akşam saat(17)de kapanacaktır. serhiye iştirak eden müesseseler arzu ederlerse satış yapabileceklerdir.

Mümaris faaliyetleri
Haftanın ikinci perşembe günü ilk mektepler ellerinde kumbaralara ve dövis yazılı levhalar olduğu halde saat 13,30 da Mamakkamal mektebinden hareket ederek şehir ihilinde bir yürüyüş yapacaklardır. bu yürüyüş kolu abidin paşa caddesi ile köprüye ve oradan kolordu caddesini takip ederek kuru köprüye varacak ,buradan borsa , belediye binasını önünden geçerek hukümet caddesi tarafına halkfırkası binası önüne varacaktır. askeri fırka bandosu bu yürüyüş kolunun başında bulunacaktır. bu yürüyüşyerli mallarla süslenmiş sınaî müesseselere ait kamyonlarla iştirak edecektir. bu kafiye belediye , halk fırkası önünde durdurularak maarif müdürlüğünce tayin olunanok birer mektepli taraftandan yerli malları ve tasarruf mevzulari etrafında söz söylenecektir.

Hafta zarfında kahvehanelerde ve gaziinelerde çay ve kahve yerine portakal , ihlamur, ümüm , incir,fıtık ve saire verilecektir. lis ve orta mekteplerde hafta içinde yerli mali ve tasarruf mevzulari üzerinde birer temsil ve ya konferans verilecektir. gazi paşa ilk mektepinde umumî bir müsamere ve konferans verilecektir.

Her mektep hafta zarfında ayrı günlerde kumbaralarını bankalara götürcek , boşaltacaklardır.

Mokur
Milli iktisat ve tasarruf
cemiyeti adana
şubesi

490	01			14	76	2
-----	----	--	--	----	----	---

⁸⁷ BCA, Fon Kodu:490.1, Yer No: 14.76.2.**Turkish Studies**

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/5 Spring 2013

